

Leszek Pawlikowicz

Struktura, kadry oraz baza agenturalno-logistyczna Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Jaśle w latach 1945–1948 według meldunków i sprawozdań wewnątrzresortowych

W ostatnich kilkunastu latach działalność Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Jaśle stała się – w różnym zakresie – tematem wielu cennych prac badawczych. W większości ukazywały one przebieg operacji tego ogniwa bezpieki przeciwko organizacjom niepodległościowym¹, rzadziej natomiast dotyczyły instytucjonalnego kształtowania się aparatu represji na tym terenie². Nie podjęto dotąd kompleksowej próby opisu jego struktur czy choćby oszacowania liczebności kadr oraz agentury jasielskiego PUBP, dlatego w niniejszym artykule autor skoncentrował się na tych właśnie zagadnieniach.

Zakres czasowy artykułu wyznacza z jednej strony przybycie do opanowanego przez Armię Czerwoną Jasła pierwszych funkcjonariuszy Urzędu Bezpieczeństwa (18 stycznia 1945 r.), cezurą kończącą jest natomiast powstanie PZPR (15–21 grudnia 1948 r.).

¹ Spośród nich warto wymienić następujące prace: J. Modrzejewski, *Akowcy na Podkarpaciu*, Brzozów 1990; R. Oleszkowicz, *Z dziejów Rady WiN Jasło (1945–1948)*, „Studia Rzeszowskie” 2002, t. 9, red. J. Draus; G. Ostasz, *Okręg Rzeszowski Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”. Model konspiracji, struktura, dzieje*, Rzeszów 2006; Z. Zblewski, *Okręg Krakowski Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”. Geneza, struktury, działalność*, Kraków 2005; *Na śladach represji Urzędu Bezpieczeństwa w Jaśle i regionie w latach 1945–1956*, oprac. Z. Świstak, Jasło 1998.

² Tematykę tę ukazywały zwłaszcza monografie oraz przewodniki personalne: Z. Nawrocki, *Zamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1944–1949*, Rzeszów 1998; *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Rzeszowszczyźnie (sierpień 1944 – lipiec 1945)*, red. i oprac. Z. Nawrocki, D. Iwaneczko, Rzeszów 2005; *Twarze bezpieki w Polsce południowo-wschodniej 1944–1990. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa. Informator personalny*, red. J. Izdebski, K. Kaczmarek, M. Krzysztofiński, Rzeszów 2007; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1: 1944–1956, red. K. Szwagrzyk, Warszawa 2005.

W tym okresie, poza spacyfikowaniem zbrojnego podziemia niepodległościowego (polskiego i ukraińskiego), PUBP w Jaśle odegrał kluczową rolę w przygotowaniu gruntu pod „zwycięstwo” wyborcze Bloku Demokratycznego oraz likwidacji lokalnych struktur Polskiego Stronnictwa Ludowego. W miesiącach poprzedzających zakończenie owego etapu „zewnątrznego utrwalania” władzy ludowej wyraźnie już zaczęto koncentrować się na działaniach wpisujących się w logikę kolejnej fazy walki – „konsolidacji wewnętrznej”.

Bazę źródłową stanowiły akta zgromadzone w Oddziałowym Biurze Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów Instytutu Pamięci Narodowej w Rzeszowie. Były wśród nich meldunki i raporty Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Jaśle, jak i opracowane głównie na ich podstawie (choć niekiedy odnoszące się do zagadnień nieporuszanych przez jasielską placówkę bądź w istotny sposób je korygujących lub uzupełniających) raporty Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie (w zakresie dotyczącym opisywanego regionu).

Dla czytelnika, nieposiadającego zazwyczaj okazji do lektury akt bezpieczeństwa, interesujący będzie zapewne też sposób widzenia rzeczywistości społecznej i politycznej zawarty w tajnych do niedawna raportach zbrodniczej „machiny terroru”. Z tego powodu zdecydowano się na wykorzystanie licznych cytatów ze sprawozdań i meldunków, sądząc, iż najlepiej oddają one mentalność funkcjonariuszy, jak i specyfikę tamtych czasów.

Powstanie aparatu bezpieczeństwa w powiecie jasielskim

Pierwszą wzmiankę dotyczącą procesu tworzenia aparatu bezpieczeństwa w powiecie jasielskim zawarto w rozkazy nr 7 ministra bezpieczeństwa publicznego z 13 stycznia 1945 r.³ Dotyczył on wyznaczenia obsady personalnej przyszłych urzędów, które planowano zorganizować na terenach województwa krakowskiego po zajęciu ich przez Armię Czerwoną. Tworzeniem urzędu w Jaśle miała zająć się pięcioosobowa grupa funkcjonariuszy z krośnieńskiego PUBP w składzie:

– kierownik grupy – zastępca szefa PUBP w Krośnie – chor. Józef Kucharski⁴,

³ Dwa dni później, 15 I 1945 r. o godz. 7.40, rozpoczęła się trzydniowa tzw. operacja jasielska, będąca częścią ofensywy zachodniokarpackiej, prowadzonej głównie przez wojska 2. i 4. Frontu Ukraińskiego od 12 I do 18 II 1945 r. Ruiny miasta (bronione początkowo przez pododdziały 545. Dywizji Piechoty 1. Armii Pancerniej, wchodzącej w skład Grupy Armii „A”) zostały zdobyte 16 stycznia ok. godz. 11.00 przez pododdziały 258. i 295. pułku piechoty 140. Dywizji Piechoty, wchodzącej w skład 38. Armii Ogólnowojskowej 4. Frontu Ukraińskiego (M. Wieliczko, *Jasielskie w latach drugiej wojny światowej*, Warszawa 1974, s. 333–337; H. Kotarski, *Wyzwalanie regionu jasielskiego przez Armię Radziecką 1944–1945* [w:] *Studia z dziejów Jasła i powiatu jasielskiego*, Kraków 1964, s. 440–443).

⁴ Józef Kucharski „Jawor”, ur. 19 III 1901 r. w Czeluśnicy, pow. Jasło. Ostatni stopień – chor. Przebieg służby: dowódca oddziału partyzanckiego Gwardii Ludowej „Oddział Bojowy PPS Podkarpacie” – lipiec 1944 r., zastępca kierownika PUBP w Krośnie – od 1 X 1944 r., kierownik Grupy Operacyjnej WUBP w Krakowie (na powiat Jasło) – od 13 I 1945 r., p.o. kierownik PUBP w Jaśle – maj 1945 r..

– wywiadowcy: Jan Wierdak, Zenon Potępa, Eugeniusz Wierdak oraz Tadeusz Folta⁵.

Oficjalne objęcie stanowiska przez Kucharskiego nastąpiło 18 stycznia 1945 r., dwa dni po wkroczeniu Rosjan do kompletnie zrujnowanego i wysiedlonego przez Niemców miasta⁶. Przez pierwsze pół roku PUBP w Jaśle podlegał Wojewódzkiemu Urzędowi Bezpieczeństwa Publicznego w Krakowie. Dopiero 26 lipca 1945 r., w związku ze zmianą podziału administracyjnego kraju⁷, podporządkowano go rzeszowskiemu WUBP⁸.

Struktura organizacyjna

Grupa Operacyjna BP w Jaśle funkcjonowała co najmniej do końca maja 1945 r. Dopiero później przekształcono ją w Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego⁹. Jego etatową strukturę organizacyjną określał rozkaz ministra bezpieczeństwa nr 0325/45 WP z 16 lutego 1945 r¹⁰. Wedle zamieszczonych tam wzorcowych schematów organizacyjnych każdy z powiatowych urzędów składał się z ośmiu sekcji:

Zwolniony ze służby 24 IX 1945 r. – za odmowę prowadzenia śledztwa w sprawie zabicia sowieckiego żołnierza i wykorzystanie stanowiska dla celów zarobkowych (*Twarze bezpieki w Polsce południowo-wschodniej...*, s. 53, 54, 243; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce...*, s. 395–396; Z. Nawrocki, *Zamiast wolności...*, s. 124).

⁵ AIPN Rz, 00149/15/k, Zbiory rozkazów personalnych MBP z lat 1944–1945, Rozkaz personalny nr 7, 13 I 1945 r., k. 47; Z. Nawrocki, *Zamiast wolności...*, s. 53–54.

⁶ AIPN Rz, 00149/15/k, Zbiory rozkazów personalnych MBP z lat 1944–1945, Rozkaz personalny nr 7, 13 I 1945 r., k. 47; *Aparat Bezpieczeństwa w Polsce...*, s. 395. W okresie od 15 IX do 28 XI 1944 r. Niemcy z rozkazu okupacyjnego starosty, dr. Waltera Gentza, wyburzyli w Jaśle 1191 budynków mieszkalnych, z czego 704 całkowicie, a 487 częściowo. Pozostało ich jedynie 39, z czego 34 na przedmieściach (w Ułaszowicach). Podobnej dewastacji poddano 640 budynków gospodarczych. Zniszczono także wszystkie słupy linii elektrycznej i telefonicznej, instalację gazową, wodociagową, a w wielu miejscach także kanalizacyjną! Wysadzono 4 mosty (2 kolejowe i 2 drogowe), wiadukt, stację kolejową oraz wywieziono tory. Same zniszczenia substancji mieszkaniowej oszacowano na ponad 29 mln zł (według cen z 1939 r.), zaś ogólne straty miasta (wraz z mieniem ruchomym) wyceniono na 80 mln zł. Żadne miasto w Polsce nie było zniszczone w takim stopniu jak Jasło (96,8 proc.), przy czym jego zburzenie nie było w jakimkolwiek stopniu uzasadnione względami wojskowymi (dlatego Międzynarodowy Trybunał Wojskowy uznał Gentza winnym zbrodni wojennej). Wcześniej wysiedlono ok. 12 tys. mieszkańców (Z. Świstak, *Wysiedlenie i zniszczenie Jasła w czasie II wojny światowej*, Jasło 2004, s. 22–26; M. Wieliczko *Jasielskie w latach drugiej wojny światowej...*, s. 125–127; *idem, Narodziny władzy ludowej w regionie jasielskim 1943–1948* [w:] *Studia z dziejów Jasła...*, s. 456; R. Oleszkowicz, *Z dziejów Rady WiN Jasło (1945–1948)...*, s. 100; J. Modrzejewski, *Akowcy na Podkarpaciu...*, s. 91).

⁷ Dekret o utworzeniu województwa rzeszowskiego z 7 VII 1945 r. (DzU 1945, nr 27, poz. 168).

⁸ AIPN Rz, 00149/15/k, Zbiory rozkazów personalnych MBP z lat 1944–1945, Rozkaz personalny nr 177, 26 VII 1945 r., k. 47; Z. Nawrocki, *op. cit.*, s. 118–119.

⁹ Ze sprawozdań wynika jednoznacznie, iż przekształcenie nastąpiło pomiędzy 29 V a 4 VI 1945 r. – zapewne z dniem 1 VI 1945 r., choć nie ma żadnego dokumentu poświadczającego wspomnianą datę *expressis verbis* (AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Meldunek kierownika Grupy Operacyjnej WUBP w Krakowie Józefa Kucharskiego, 29 V 1945 r., k. 246; Zapisek urzędowy szefa Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Jaśle, 4 VI 1945 r., k. 247).

¹⁰ AIPN Rz, 00175/14, Z dziejów kontrwywiadu w Polsce Ludowej (wybór dokumentów 1944–1984), t. 1, Departament Szkolenia i Doskonalenia Zawodowego MSW, Warszawa 1987, k. 24–25; H. Piecuch, *Akcje specjalne. Od Bieruta do Ochaba*, Warszawa 1996, s. 427–431.

Struktury

- Sekcja I – zajmowała się zwalczaniem wywiadu niemieckiego oraz związanych z nim agentów, kolaborantów i volksdeutschów;
- Sekcja II – zwalczała struktury polskiego podziemia zbrojnego, jak również środowiska polityczne byłych działaczy sanacji, endecji, partii chłopskich i mniejszości narodowych;
- Sekcja III – odpowiadała za walkę z wrogimi wpływami w aparacie władzy oraz prorządowych partiach politycznych, a ponadto zwalczała „wrogą agenturę” wśród duchowieństwa, inteligencji i młodzieży;
- Sekcja IV – zajmowała się zabezpieczeniem przemysłu przed wrogą działalnością;
- Sekcja V – zabezpieczała gospodarke rolną oraz środowiska wiejskie;
- Sekcja VI – odpowiadała za operacyjną ochronę transportu, komunikacji i łączności;
- Sekcja VII – prowadziła obserwację zewnętrzną, a także ustalała dane personalne osób będących w zainteresowaniu organów bezpieczeństwa;
- Sekcja VIII – dokonywała aresztowań, prowadziła śledztwa oraz posiadała uprawnienia do przeprowadzania werbunków w trakcie przesłuchań;
- Sekcja do Walki z Bandytyzmem – odpowiadała za likwidację szeroko rozumianych „band” zbrojnych i rabunkowych, jak również prowadzenie śledztw w sprawach dotyczących ich działalności¹¹.

Wszystkie sekcje, z wyjątkiem siódmej, miały prawo werbować, a następnie prowadzić własną agenturę. Ponadto w każdym urzędzie powinny funkcjonować: sekretariat, komendant gmachu, pluton ochrony oraz zespół pracowników pionu administracyjno-gospodarczego.

Sprawozdania PUBP w Jaśle pozwalają z całą pewnością potwierdzić istnienie sekcji I–III, V–VII, Sekcji Walki z Bandytyzmem, sekretariatu, komendantury, plutonu ochrony i logistyki. Brak natomiast jakichkolwiek danych o sekcjach IV i VIII¹².

W wyniku kolejnej reorganizacji rozpoczętej wraz z wydaniem rozkazu ministra bezpieczeństwa nr 0076/45 WP z 27 listopada 1945 r. operacyjne pionow powiatowych urzędów przemianowano z sekcji na referaty. W praktyce proces ten trwał, jak się wydaje, co najmniej do marca 1946 r¹³. Jednocześnie – w nowej strukturze organizacyjnej – dokonano istotnych zmian w przedmiotowym zakresie ich działania:

¹¹ AIPN Rz, 00175/14, Z dziejów kontrwywiadu..., k. 26–31; H. Piecuch, *op. cit.*, s. 429–430.

¹² AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport specjalny, 19 VI 1945 r., k. 262; AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport „operacyjny” kierownika Sekcji VI Jana Dziadosza za okres od 7 do 17 VIII 1945 r., 16 VIII 1945 r., k. 2; Raport „operacyjny” kierownika Sekcji II Mariana Wójcika za okres od 27 X do 7 XI 1945 r., 7 XI 1945 r., k. 4.

¹³ AIPN Rz, 00175/14, Z dziejów kontrwywiadu..., k. 40–42. Np. w sprawozdaniu z 12 III 1946 r., opisującym działania podjęte przeciwko dziewięciu żołnierzom WOP zbiegłym z posterunku w Komańczy, występuje nadal Sekcja VII (ds. obserwacji zewnętrznej), której nie było już w nowej strukturze wprowadzonej formalnie od listopada 1945 r. (AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport specjalny, 12 III 1946 r., k. 25).

– Referat I – odpowiadał za kontrwywiad. Poza tzw. kierunkami liniowymi, obejmującymi walkę ze służbami wywiadowczymi głównych państw zachodnich (Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji), jak również rozpoznanie osób i instytucji pozostających w kontakcie ze wspomnianymi państwami (najczęściej tzw. andersowców – żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie oraz jeńców stalagów i oflagów przybyłych do kraju po zakończeniu wojny, wszelkiego rodzaju repatriantów, dyplomatów przejeżdżających przez teren powiatu, wreszcie członków rodzin osób przebywających za granicą), pracownicy wydziału rozpracowywali osoby współpracujące z okupantem hitlerowskim (volksdeutschów, funkcjonariuszy oraz współpracowników niemieckich organów bezpieczeństwa i Abwehry, a także podległej im policji granatowej), wywodzące się ze środowisk byłej sanacji, służb specjalnych i policji II RP (zwłaszcza tzw. dwójki i defy), wreszcie wywiadu organizacji podziemnych (szczególnie ZWZ/AK).

Według sprawozdań z kwietnia 1946 r. w Referacie I pracował wówczas tylko jeden oficer¹⁴. Począwszy od maja 1948 r., raporty PUBP w Jaśle sporządzano „po linii” poszczególnych sekcji Wydziału I rzeszowskiego WUBP (I – identyfikującej pohitlerowską agenturę, volksdeutschów, kolaborantów oraz granatowych policjantów; II – zwalczającej wywiad brytyjski oraz służby byłych dominiów, III – wykonującej analogiczne zadania przeciwko wywiadowi francuskiemu i krajom romańskim, IV – nastawionej na zwalczanie szpiegostwa państw skandynawskich, bałkańskich, blisko- i dalekowschodnich, w tym także, traktowanej wówczas nader podejrzliwie, Czechosłowacji, V – zwalczającej wywiad amerykański, VI – filtrującej imigrantów z Zachodu, repatriantów, w tym zwłaszcza byłych „andersowców”)¹⁵;

– Referat II – ewidencyjno-łącznościowy, w 1947 r. składał się z dwóch sekcji:

Sekcja 1 – mieściła niewielką ewidencję operacyjną, obejmującą kartoteki sieci agenturalnej, elementu przestępczego i podejrzanego oraz archiwum spraw bieżących;

Sekcja 2 – zabezpieczała funkcjonowanie łączności, poczty specjalnej, cywilnych radiowęzłów, a ponadto urzędu „Poczta Polska, Telegraf i Telefon” oraz Państwowego Przedsiębiorstwa Kolportażu „Ruch”¹⁶;

¹⁴ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Stan zatrudnienia pracowników na 25 IV 1946 r., 25 IV 1946 r., k. 35.

¹⁵ AIPN Rz, 04/159, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z 1948 r., Schemat do raportu sprawozdawczego Referatu I dla WUBP w Rzeszowie, 24 V 1948 r., k. 143; Raport szefa PUBP w Jaśle od 25 VII do 25 VIII 1948r., 25 VIII 1948 r., k. 203; Schemat do raportu sprawozdawczego Referatu I dla WUBP w Rzeszowie, 24 IX 1948 r., k. 234. Zob. także: P. Chmielowiec, *Struktura organizacyjna Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Łańcucie w latach 1944–1956*, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989” 2006, nr 1/3, s. 165–166; Z. Nawrocki, *Struktura aparatu bezpieczeństwa [w:] Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1: 1944–1956, Warszawa 2005, s. 28–29; *idem*, *Zamiast wolności...*, s. 103.

¹⁶ W sprawozdaniach PUBP w Jaśle brak jakichkolwiek wzmianek na temat struktury tamtejszego Referatu II. Można jednak przyjąć, iż jego organizacja była w tym czasie analogiczna do Referatu II PUBP w Łańcucie (P. Chmielowiec, *op. cit.*, s. 170–171).

– Referat III – zajmował się walką ze zbrojnym podziemiem. Dopiero w grudniu 1946 r. podzielono go na trzy sekcje odpowiadające poszczególnym nurtom politycznym reprezentowanym przez różne oddziały:

Sekcja 1 – odpowiadała za zwalczanie podziemia ukraińskiego, OUN-UPA, a także grup o charakterze rabunkowym i osób nielegalnie posiadających broń; od stycznia 1948 r. ściganie grup rabunkowych przekazano Milicji Obywatelskiej;

Sekcja 2 – zwalczała poakowski nurt podziemia niepodległościowego, reprezentowany głównie przez Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”;

Sekcja 3 – prowadziła działania przeciwko organizacjom narodowym, skupionym głównie w ramach Stronnictwa Narodowego, Narodowych Sił Zbrojnych, Narodowej Organizacji Wojskowej oraz Młodzieży Wielkiej Polski¹⁷.

We wrześniu 1947 r. Referat III liczył pięciu funkcjonariuszy¹⁸.

– Referat IV – był odpowiedzialny za „ochronę gospodarki” w zakresie przemysłu, handlu, rzemiosła, rolnictwa, leśnictwa i komunikacji, jak również sferę finansów publicznych (urzędy skarbowe, banki, wydziały finansowe instytucji państwowych i spółdzielczych itp.). Do zakresu jego zadań należało także zwalczanie przemytu (współpracował w tym zakresie z Wojskami Ochrony Pogranicza). Od stycznia 1948 r. dzielił się na trzy sekcje:

Sekcja 1–2 – zajmowała się zabezpieczeniem przemysłu (ciężkiego i lekkiego);

Sekcja 3–4 – odpowiadała za handel, aprowizację, spółdzielczość oraz finanse;

Sekcja 5–6 – zabezpieczała rolnictwo, leśnictwo, transport i łączność¹⁹.

– Referat V – zajmował się ochroną operacyjną legalnie działających partii politycznych (Polskiej Partii Robotniczej, Polskiej Partii Socjalistycznej, Polskiego Stronnictwa Ludowego, Stronnictwa Ludowego, Stronnictwa Demokratycznego oraz Stronnictwa Pracy), organizacji masowych (Związku Walki Młodych, Związku Młodzieży

¹⁷ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Zestawienie z pracy „po linii” Sekcji III Wydziału III za okres od 1 I do 20 XII 1947 r., 28 XII 1946 r., k. 106–108; Raport „operatywny” mł. referenta pracującego „po linii” Sekcji II Referatu III Kazimierza Kosiby za okres sprawozdawczy od 25 VI do 5 VII 1947 r., 7 VII 1947 r., k. 143; Raport „operatywny” st. referenta Referatu III Juliana Reczka za okres od 1 do 15 VII 1947 r., 15 VII 1947 r., k. 147; AIPN Rz, 04/158, 04/159, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z 1948 r., Raport dekadowy „po linii” Sekcji I Referatu III PUBP w Jaśle za okres od 18 do 28 I 1948, 30 I 1948 r., k. 13; Raport opisowy „po linii” Sekcji III Referatu III PUBP w Jaśle, 10 I 1948 r., k. 17; Raport dekadowy „po linii” Sekcji I Referatu III PUBP w Jaśle za okres od 28 II do 8 III 1948, 30 III 1948 r., k. 92. Por. także: P. Chmielowiec, *op. cit.*, s. 167; Z. Nawrocki, *Struktura aparatu...*, s. 37; *idem*, *Zamiast wolności...*, s. 105–107.

¹⁸ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Meldunek PUBP w Jaśle, wrzesień 1947 r., k. 179.

¹⁹ AIPN Rz, 04/159, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z 1948 r., Raport miesięczny Referatu IV PUBP w Jaśle za okres od 27 XII 1947 do 25 I 1948 r., 24 I 1948 r., k. 33–35; Raport miesięczny Referatu IV PUBP w Jaśle za okres od 25 I do 25 II 1948 r., 24 II 1948 r., k. 56; Raport miesięczny Referatu IV PUBP w Jaśle za okres od 25 VII do 23 VIII 1948 r., 23 VIII 1948 r., k. 220–225. Zob. też: P. Chmielowiec, *op. cit.*, s. 168; Z. Nawrocki, *Struktura aparatu...*, s. 32–33; *idem*, *Zamiast wolności...*, s. 108.

Wiejskiej „Wici”), administracji państwowej, inteligencji, młodzieży oraz duchowieństwa przed infiltracją „reakcji”²⁰.

Od stycznia 1947 r. raporty pionu sporządzano „po linii” poszczególnych sekcji Wydziału V WUBP w Rzeszowie (I – odpowiedzialnej za zabezpieczenie wspomnianych wyżej partii politycznych, Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych oraz organizacji młodzieżowych, II – inwigilującej przedstawicieli instytucji kulturalnych i wolnych zawodów, III – zajmującej się kontrolą administracji państwowej, rad narodowych, sądownictwa (!), Polskiego Czerwonego Krzyża (!), IV – „zabezpieczającej” Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych, organizacje młodzieżowe, poza ZWM, szkoły średnie i Związek Harcerstwa Polskiego, V – inwigilującej katolickie duchowieństwo świeckie i zakonne, jak również wyznania niekatolickie, zwłaszcza świadków Jehowy i metodystów, VI – zajmującej się środowiskiem pracowników oświaty oraz klubami sportowymi)²¹. Według sprawozdania z lipca 1947 r. w Referacie V pracowało wówczas dwóch pracowników jasielskiego PUBP. Dwa miesiące później ich liczba wzrosła do czterech²².

– Referat Śledczy – odpowiedzialny za prowadzenie postępowań przygotowawczych przeciwko zatrzymanym, w praktyce wymuszał zeznania wszelkimi możliwymi sposobami, zwłaszcza w postaci tortur, prowadzących nierzadko do śmierci, ciężkiego kalectwa, czy też poważnych zaburzeń psychicznych, co zdecydowanie obniżało wiarygodność uzyskiwanych w ten sposób informacji, jak i – w oczywisty sposób przyczyniało się do spadku poziomu „zadaniowania” pionów operacyjnych²³. Pierwszą wzmiankę dotyczącą pracy referatu zamieszczono w sprawozdaniu z końca stycznia 1948 r.²⁴

²⁰ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Sprawozdanie dziesięciodniowe Wydziału V w Jaśle od 15 do 25 III 1946 r., 25 III 1946 r., k. 28; Zob. też: P. Chmielowiec, *op. cit.*, s. 168; Z. Nawrocki, *Zamiast wolności...*, s. 108–109.

²¹ AIPN Rz, Sprawozdanie „po linii” Sekcji III Referatu V, styczeń 1947 r., k. 111–112; Sprawozdanie „po linii” Sekcji VI, styczeń 1947 r., k. 114; AIPN Rz, 04/159, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z 1948 r., Raport okresowy kierownika Referatu V PUBP w Jaśle, 24 I 1948 r., k. 25–32; Raport okresowy kierownika Referatu V PUBP w Jaśle za okres od 26 I do 12 II 1948 r., 11 II 1948 r., k. 57–66.

²² AIPN Rz, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport okresowy Referatu V PUBP w Jaśle za okres od 10 do 23 VII 1947, 23 VII 1947 r., k. 153; Raport okresowy Referatu V PUBP w Jaśle za okres od 24 VIII do 11 IX 1947, 11 IX 1947 r., k. 189.

²³ Na temat działalności pionu śledczego aparatu bezpieczeństwa w woj. rzeszowskim oraz katalogu brutalnych metod, niejednokrotnie, przewyższających pod względem bestialstwa i sadyzmu wzory NKWD czy gestapo – zob. Z. Nawrocki, *Zamiast wolności...*, s. 113–118. Nader interesujące informacje odnoszące się do zenująco niskiego poziomu intelektualnego pracowników pionu śledczego PUBP w Jaśle można znaleźć we wspomnieniach p.o. architekta powiatowego w Jaśle, mgr inż. Stanisława Platowskiego (*Pamiętnik Stanisława Platowskiego* [w:] Z. Świstak, *Odbudowa i rozbudowa Jasła po II wojnie światowej*, Jasło 2005, s. 337–338).

²⁴ AIPN Rz, Raport dekadowy „po linii” Sekcji I Referatu III PUBP w Jaśle za okres od 18 do 28 I 1948, 30 I 1948 r., k. 13. Według ustaleń Piotra Chmielowca w odniesieniu do PUBP w Łańcucie Referat Śledczy powstał tam prawdopodobnie dopiero w styczniu 1948 r. Brak rozkazów organizacyjnych także w stosunku do PUBP w Jaśle w zestawieniu z nierzadko nader lakonicznymi sprawozdaniami – nie pozwalają na jednoznaczne rozstrzygnięcie kwestii funkcjonowania (w pełni wyodrębnionego

Niezmienne funkcjonowały ponadto: sekretariat, pluton ochrony oraz pion administracyjno-gospodarczy. Obsadę kluczowych stanowisk PUBP w Jaśle przedstawiono w aneksie.

Kadry

Przez pierwszy rok funkcjonowania struktur bezpieczeństwa w powiecie jasielskim istniały poważne problemy z naborem pracowników. Zgodnie z rozkazem kierownika Resortu Bezpieczeństwa Publicznego PKWN nr 29 z 14 listopada 1944 r. etat powiatowego urzędu powinien liczyć 51 osób. Jednak co najmniej do późnej wiosny 1945 r. nie udało się zatrudnić wymaganej liczby. W połowie czerwca 1945 r. ówczesny kierownik PUBP, chor. Józef Kucharski, meldował: „Dobór nowych ludzi do urzędu jest utrudniony z powodu wrogich nastrojów dla dzisiejszego ustroju. Młodzież nie chce angażować się do pracy w UB²⁵”.

Wydaje się, że większa stabilizacja kadrowa nastąpiła dopiero na przełomie lat 1945 i 1946. Według pierwszego zastawienia stanu pracowników, datowanego na 25 kwietnia 1946 r., PUBP w Jaśle liczył 51 osób, a zatem zdołano już do tego czasu – przynajmniej przejściowo – zapłacić wakaty. Wśród zatrudnionych przeważali referenci (14 osób), wartownicy (13) oraz pracownicy gospodarczy (7)²⁶.

W ramach stanowisk kierowniczych (ich obsadę personalną przedstawiono w aneksie w tabeli 3) oprócz szefa i jego zastępcy istotną rolę pełnili starsi referenci, kierujący przeważnie podstawowymi pionami (sekcjami, później referatami), a także komendant urzędu, którego zadaniem było zapewnienie fizycznej ochrony budynku oraz wszelkich zatrudnionych w nim funkcjonariuszy, a ponadto nadzór nad zabezpieczeniem potrzeb administracyjno-gospodarczych związanych głównie z zaopatrzeniem w broń, mundury, środki łączności i komunikacji, a nawet żywność. Stan zatrudnienia w latach 1946–1948 przedstawiono w tabeli 1.

organizacyjnie) Referatu Śledczego pomiędzy listopadem 1945 a styczniem 1948 r. (P. Chmielowiec, *op. cit.*, s. 177).

²⁵ AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport dziesięciodniowy, 19 VI 1945 r., k. 261.

²⁶ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Stan zatrudnienia pracowników na 25 IV 1946 r., 25 IV 1946 r., k. 35.

Tabela 1. Pracownicy zatrudnieni w PUBP w Jaśle w latach 1946–1948 według stanowisk

Stan pracowników na dzień	szef i zastępcy	starsi referenci	referenci	młodszy referenci	wartownicy	gońcy specjalni	maszyniści i pracownicy biurowi	oficerowie śledczy	komendant urzędu	pracownicy gospodarczy	kierowcy	personel kuchenny	pozostali pracownicy	ogółem
25 IV 1946	2	5	14	3	13	0	2	1	1	7	2	0	1	51
15 VIII 1946	2	4	10	1	13	1	3	1	0	2	2	2	3	43
7 X 1946	2	b.d.	b.d.	b.d.	18	b.d.	4	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	56
7 XII 1946	2	b.d.	b.d.	b.d.	16	b.d.	5	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	56

Źródła: AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947; AIPN Rz, 04/159, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z 1948 r.

W sprawozdaniach jasielskiego Urzędu Bezpieczeństwa nie ma żadnych wzmianek na temat doradców sowieckich z ramienia NKGB (przekształconego od marca 1946 r. w MGB). Jednak ze sporządzonego w marcu 1946 r. raportu Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” wynika, iż funkcję tę pełnił przy tamtejszym PUBP por. Gonczarow. Podkreślono przy tym, że jego faktyczna władza była na tyle szeroka, iż właściwie sprawował obowiązki szefa²⁷.

Agentura

W sprawozdaniach jasielskiego PUBP wyjątkowo rzadko wspomniano o pełnych stanach miejscowej sieci agenturalnej. Pierwszą wzmiankę na ten temat zamieszczono dopiero w styczniu 1946 r. Urząd dysponował wówczas 65 osobowymi źródłami informacji: 1 rezydentem, 14 agentami i 50 informatorami²⁸.

Od marca 1946 r. sporządzano jedynie fragmentaryczne zestawienia dotyczące agentury funkcjonującej w ramach poszczególnych pionów PUBP, dlatego odtworzenie

²⁷ G. Ostasz, *Okręg Rzeszowski Zrzeszenia...*, s. 292.

²⁸ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport „operatywny” kierownika PUBP w Jaśle Aleksandra Nawracaja za okres od 17 do 27 I 1946, 27 I 1946 r., k. 11–12.

Struktury

stanu całej sieci agenturalnej urzędu na określony dzień jest praktycznie niemożliwe. Niemniej nawet szcztatkowe informacje dostępne w zachowanych dokumentach pozwalają w przybliżeniu oszacować ogólną skalę działania miejscowej agentury, jak i zakres penetracji wybranych środowisk. Stan osobowych źródeł agenturalnych w latach 1946–1948 przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Osobowe źródła agenturalne PUBP w Jaśle (rezydenci, agenci, informatory) w poszczególnych środowiskach od stycznia 1946 do grudnia 1948 r.

Stan agentury na dzień	organizacje zbrojnego podziemia		partie polityczne			duchowieństwo	administracja i związki zawodowe	inteligenca i oświata	organizacje młodzieżowe	zatrudnieni w branżach gospodarczych	inne	ogółem
	proniepodległościowe	proukraińskie	PSL	PPS	SL i SD							
27 I 1946	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1/14/50
15 III 1946	b.d.	b.d.	0/0/2			0/0/2	0/0/2	0/0/2	0/0/2	b.d.	b.d.	b.d.
25 IV 1946	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1/15/50
23 V 1946	b.d.	b.d.	0/0/2			0/0/2	0/0/2	0/0/1	0/0/1	b.d.	b.d.	1/14/50
5 VI 1946	b.d.	b.d.	0/0/1			0/0/2	0/0/2	0/0/1	0/0/1	b.d.	b.d.	0/0/1
15 VII 1946	b.d.	b.d.	0/0/2			0/0/2	0/0/1	0/0/1	0/0/1	b.d.	b.d.	b.d.
15 VIII 1946	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1/14/45
19 IX 1946	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	0/4/9 (agentura Referatu I)	b.d.
11 X 1946	1/0/0	b.d.	0/0/0	0/0/0	0/1/0	0/0/0	0/0/0	0/2/1	0/0/0	b.d.	b.d.	1/18/46
27 XI 1946	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1/23/53
15 I 1947	b.d.	b.d.	0/0/4	0/0/1	0/0/1	0/0/2	0/0/4	0/0/2	0/2/3	b.d.	0/0/3	b.d.
12 V 1947	b.d.	b.d.	0/0/1	0/0/1	0/0/1	0/1/0	0/0/1	0/0/0	0/1/0	b.d.	0/0/0	b.d.
27 VI 1947	b.d.	b.d.	0/0/2	1/0/0	0/0/0	0/1/0	0/0/1	0/0/2	0/0/2	b.d.	0/1/0	b.d.
23 VII 1947	b.d.	b.d.	0/0/3	0/1/0	0/0/1	0/1/1	0/1/1	0/0/1	0/0/4	b.d.	0/1/0	b.d.
11 IX 1947	0/5/15		0/0/2	0/1/1	0/0/1	0/1/0	0/1/3	0/0/1	0/1/3	b.d.	0/1/1	b.d.

Struktura, kadry oraz baza agenturalno-logistyczna PUBP w Jaśle...

23 X 1947	b.d.	b.d.	0/0/2	0/1/1	0/0/1	0/1/0	0/1/3	0/0/1	b.d.	b.d.	0/1/0	b.d.
24 XI 1947	b.d.	b.d.	0/1/2	0/1/1	0/0/1	0/0/1	0/2/4	0/0/2	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
10 I 1948	b.d.	b.d.	0/1/2	0/1/2	0/0/1	0/0/1	0/2/4	0/0/2	b.d.	1/3/35	0/0/1	b.d.
25 II 1948	b.d.	b.d.	0/1/2	0/0/3	0/0/1	0/0/1	0/1/8	0/0/2	0/0/1	b.d.	0/0/0	b.d.
31 IV 1948	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	0/0/1	b.d.	0/1/0	b.d.	1/4/37	b.d.	b.d.
24 VI 1948	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1/3/35	b.d.	b.d.
23 VIII 1948	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	0/0/1	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	1/3/33	b.d.	b.d.
25 X 1948	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	0/0/2	b.d.	0/2/1	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Źródła: AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947; AIPN Rz, 04/159, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z 1948 r.

W najlepiej zewidencjonowanym okresie – od stycznia do listopada 1946 r. – liczba agentury (wszystkich kategorii) PUBP w Jaśle wzrosła z 65 do 77 osób (to jest o 18,5 proc.). Spośród poszczególnych środowisk i grup społecznych początkowo zdecydowanie najsilniej penetrowano formacje zbrojnego podziemia. Od połowy 1947 r. przyspieszono „agenturyzację” w legalnych partiach politycznych, zaś pół roku później także w gospodarce, administracji państwowej i związkach zawodowych. Stabilna sytuacja panowała natomiast w środowiskach: inteligencji, oświaty, organizacji młodzieżowych i duchowieństwa, gdzie przez cały czas liczba osobowych źródeł informacji nie przekraczała ogółem 7 osób.

Znaczną część agentury zwerbowano w wyniku bestialskich tortur. Dotyczyło to na przykład skarbnika Zarządu Powiatowego PSL – Józefa Paluchniaka²⁹, innego znanego aktywisty tej partii – Floriana Pai³⁰, czy też współpracującego z podziemiem – ks. Jana Głoda³¹ z parafii w Trzcinicy. Należy zaznaczyć, iż werbunki te były

²⁹ Józef Paluchniak „Dąbek”, ur. 6 V 1903 r. w Cleveland, stan Ohio. Przebieg kariery zawodowej oraz służby wojskowej: pracownik spółdzielni spóżywców w Dębowcach – 1926 r., żołnierz (prowiantowy) Batalionów Chłopskich – 1944 r., aresztowany przez gestapo – poł. 1944 r., zbiegł z więzienia – 1944 r., skarbnik Zarządu Powiatowego PSL w Jaśle – 1946 r., aresztowany za roznoszenie ulotek antyrządowych w ramach kampanii referendalnej – 6 VI 1946 r., uniewinniony wyrokiem Sądu Okręgowego w Rzeszowie – 7 X 1946 r.. Od 29 III 1949 do 12 V 1952 r. współpracował z organami bezpieczeństwa pod ps. „Ludowiec” (AIPN Rz, 00124/519, Teczka personalna informatora ps. „Ludowiec”, 1949–1952, k. 1–4, 7–9).

³⁰ Florian Paja, ur. 17 V 1898 r. w Mytarzu, pow. Żmigród. Przebieg kariery zawodowej: członek PSL w Jaśle – 1945 r., zatrzymany przez PUBP w Jaśle i następnie wypuszczony – styczeń 1946 r. Od 11 XI 1947 do 15 XII 1953 r. współpracował z organami bezpieczeństwa pod ps. „Michał” (AIPN Rz, 00124/995, Teczka personalna informatora ps. „Michał” z lat 1947–1953, k. 1–2, 4–5).

³¹ Ks. Jan Głód, ur. 28 I 1898 r. w Jasionce, pow. Rzeszów. Przebieg posługi kapłańskiej: przyjęcie święceń – 1925 r., wikariusz w Trzcinicy – od 1925 r., administrator parafii w Zaleszanych – b.d., administrator parafii w Trzcinicy – od 1940 r., proboszcz parafii w Trzcinicy – od 1949 r.. W latach 1945–

następstwem rozpracowań prowadzonych przeciwko nim ze względu na ich uprzednią działalność antykomunistyczną.

Warto też zastrzec, iż nie wszyscy, którzy formalnie podpisali zgodę na werbunek, rzeczywiście współpracowali. Przykładem jest raport szefa PUBP w Jaśle Tadeusza Mastēja³², dotyczący m. in. działalności jednego z miejscowych informatorów: „W sierpniu 1945 r. [...] zastrzelił ob. Wójcik Marian³³ wspólnie z b. z-cą kierownika PUBP Jasło, śp. Foltą Tadeuszem³⁴, byłego d-cę DYF-u (AK) Niedźwieckiego Feliksa, pseudo „Skala”, który był przez naszych aresztowany i na dowodach kompromitujących zwolniony jako informator PUBP, jednak ze swoich zadań nie wywiązywał się, a przeciwnie – współpracował z bandą AK i planował zamach na pracowników PUBP Jasło”³⁵.

Notabene jeden z zabójców Niedźwieckiego, st. referent Sekcji II jasielskiego PUBP ppor. Marian Wójcik, rok później wziął udział w akcji wysadzenia pomnika Wdzięczności Armii Czerwonej w Jaśle.

1946 utrzymywał częsty kontakt z dowódcą grupy dywersyjnej Stronnictwa Narodowego Romanem Myśliwcem „Wrzosem”. W 1948 r. zwerbowany przez funkcjonariuszy PUBP w Jaśle. Zmarł 23 III 1959 r. (AIPN Rz, 05/30, Charakterystyka nr 12 grupy dywersyjnej SN pod dowództwem Romana Myśliwca, ps. „Wrzos”, ks. Jan Głód, 31 X 1975 r., k. 297; *Schematyzm diecezji przemyskiej na rok 1939*, Przemysł 1939, s. 122; *Schematyzm diecezji przemyskiej na rok 1952*, Kuria Biskupia, Przemysł 1952, s. 58, 188; *Rocznik diecezji przemyskiej na rok 1958*, Przemysł 1958, s. 68, 193; *Rocznik diecezji przemyskiej na rok 1966*, Przemysł 1966, s. 160.

³² Tadeusz Mastěj „Sęp”, ur. 12 XII 1913 r. w Detroit, stan Michigan. Ostatni stopień – b.d. Przebieg służby: dowódca grupy bojowej w oddziale partyzanckim „Oddział Bojowy PPS Podkarpacie” – maj 1944 r., pracownik gospodarczy przy PUBP w Jaśle – od 18 I 1945 r., st. referent (kierownik) Sekcji III PUBP w Jaśle – od 1 IV 1945 r., p.o. szef PUBP w Jaśle – od 1 XI 1945 r., szef PUBP w Gorlicach – od października 1946 r., w dyspozycji szefa WUBP w Rzeszowie – od 1 I 1947 r. Zwolniony na własną prośbę 25 III 1947 r. Aresztowany 12 XII 1948 r. 28 VI 1948 r. został skazany przez WSR w Rzeszowie na 7 lat więzienia za współpracę z Brygadami Wywiadowczymi WiN – miał współpracować od 1946 r. z szefem Obwodu BW WiN w Jaśle Edwardem Bożkiem (*Twarze bezpieki w Polsce południowo-wschodniej...*, s. 52, 53, 270; *Aparat Bezpieczeństwa w Polsce...*, s. 393, 395–396; G. Ostasz, *Okreg Rzeszowski Zrzeszenia...*, s. 302).

³³ Marian Wójcik, ur. 1 III 1926 r. w Jaśle. Ostatni stopień – ppor. Przebieg służby: żołnierz Armii Krajowej – pocz. 1944 r., przymusowo wcielony do armii niemieckiej – 30 XI 1944 r., wywiadowca Sekcji do Walki z Bandytyzmem PUBP w Jaśle – od 17 IV 1945 r., st. referent Sekcji II PUBP w Jaśle – od 1 VI 1945 r. Zwolniony na własną prośbę 16 VII 1946 r. Ubezpieczał Stanisława Glenia przy akcji wysadzenia pomnika Wdzięczności Armii Czerwonej w parku miejskim w Jaśle – 19 X 1946 r., aresztowany przez PUBP w Jaśle, zbiegł z aresztu – koniec 1946 r. Ujawnił się przed PUBP w Jaśle 10 IV 1947 r. Wyrokiem WSR w Rzeszowie z 1948 r. skazany na 8 lat więzienia za przynależność do organizacji Młodzież Wielkiej Polski, informowanie członków organizacji konspiracyjnej o pracy organów bezpieczeństwa publicznego oraz udział w wysadzeniu pomnika Wdzięczności Armii Czerwonej w Jaśle (AIPN Rz, 0054/2748, Akta osobowe Mariana Wójcika, s. Mariana, k. 2, 5–21).

³⁴ Tadeusz Folta, ur. 7 V 1921 r. w Odrzykoniu, pow. Krosno. Ostatni stopień – b.d. Przebieg służby: wywiadowca Sekcji IV przeznaczony do tworzenia przyszłego PUBP w Jaśle – od 12 XII 1944 r., sekretarz PUBP w Jaśle – od 18 I 1945 r., p.o. zastępca kierownika PUBP w Jaśle – od 1 III 1945 r. Zastrzelony przez podziemie 24 IX 1945 r. (*Twarze bezpieki w Polsce południowo-wschodniej...*, s. 53, 158).

³⁵ AIPN Rz, 0054/2748, Akta osobowe Mariana Wójcika, s. Mariana, Pismo szefa PUBP w Jaśle Tadeusza Mastēja do Wydziału Personalnego WUBP w Rzeszowie, 13 V 1946 r., k. 11.

Warunki lokalowe, zaopatrzenie w żywność, uzbrojenie oraz umundurowanie

Początkowo siedziba jasielskiego PUBP mieściła się w pałacu Sroczyńskich w Go-rajowicach, około 5 km na północ od miasta. W połowie 1945 r. przeniesiono ją do dwupiętrowego prywatnego domu przy ul. Kazimierza Wielkiego. Budynek miał 20 pomieszczeń, z czego 11 było wykorzystywanych na potrzeby poszczególnych referatów, 2 w charakterze kuchni i stołówki, a 2 mieściły pluton ochrony. Część podziemna składała się z 5 piwnic, z których 3 zostały przebudowane na potrzeby aresztu, zaś reszta służyła do przechowywania żywności. Do budynku przynależał też garaż przeznaczony dla samochodów osobowych. Ze względu na zniszczenia dokonane przez Niemców siedziba PUBP wymagała gruntownego remontu. Przejęto ją bez okien, drzwi, pieców oraz jakiegokolwiek wyposażenia³⁶.

Zimą i wiosną 1945 r. nader trudna sytuacja w zakresie zaopatrzenia ludności w żywność dotykała bezpośrednio także pracowników urzędu³⁷. W pierwszym zachowanym raporcie z 29 maja 1945 r. ówczesny kierownik PUBP chor. Józef Kucharski meldował: „W naszym urzędzie daje się odczuć brak żywności. Racje, które otrzymujemy, są niczym w porównaniu do całodziennego utrzymania pracownika, nie są one nawet zgodne z normą przyznaną przez ministerstwo”³⁸.

W lecie sytuacja znacznie się poprawiła. Było to wynikiem przejęcia odpowiedzialności za dostawy żywności do Jasła przez WUBP w Rzeszowie. Jedynie w niewielkim stopniu otrzymywany asortyment był uzupełniany przez bezpośrednie zakupy w miejscowych spółdzielniach rolnych³⁹. W kolejnych latach problemy z zaopatrzeniem urzędu w środki żywnościowe przestały występować.

Paradoksalnie znacznie gorzej przedstawiała się sytuacja w zakresie stanu posiadanej broni. Jeszcze w marcu 1947 r. broń lekka będąca na stanie PUBP w Jaśle reprezentowała wszelkie możliwe wzory, jak: „MP, automaty PPSz, KB ruskie i niemieckie, RKM-y niem[ieckie] i ruskie, pistolety typu Walther i TT”⁴⁰. Mimo iż największa jej część pochodziła z przydziału WUBP w Rzeszowie, to niektóre egzemplarze zdobyto na terenie powiatu jeszcze w 1945 r. Broń osobistą przechowywano w wartowni, zaś nadwyżki w specjalnie wyposażonym magazynie⁴¹.

³⁶ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Sprawozdanie do szefa Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie, 1 III 1947 r., k. 118; G. Ostasz, *Okręg Rzeszowski Zrzeszenia...*, s. 675.

³⁷ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport: Organizacja AK, 22 III 1945 r., k. 1; *Rok pierwszy. Powstanie i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Rzeszowszczyźnie...*, s. 456.

³⁸ AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne; Raport dziesięciodniowy, 29 V 1945 r., k. 243.

³⁹ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Sprawozdanie do szefa Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Rzeszowie, 1 III 1947 r., k. 118.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

Umundurowanie również otrzymywano według potrzeb z przydziałów rzeszowskich, choć nawet dwa lata po wojnie odczuwano „braki w bieliźnie pościelowej i osobistej, obuwia”⁴².

Sprawozdawczość

Pierwsze zachowane w archiwach IPN sprawozdanie z działalności PUBP w Jaśle pochodziło z 22 marca 1945 r. Poświęcone było w całości powiatowym struktuirom Armii Krajowej⁴³. Kolejne powstawały dość nieregularnie. Sporządzano je w celu dokumentowania działalności całego urzędu lub prac poszczególnych sekcji oraz referatów (najczęściej Referatu III i V). Od późnej wiosny 1945 r. zaczęto przygotowywać raporty okresowe, przy czym początkowo nie zawierały one precyzyjnie określonych zakresów tematycznych. Dopiero od listopada sprawozdania, które standardowo dotyczyły minionej dekady (dlatego zwano je niekiedy dekadowymi), podzielono na następujące zagadnienia:

- nastawienie ogólne ludności,
- ważniejsze wydarzenia polityczne,
- wpływy nielegalnych organizacji,
- akcja siewna (żniwna) i składanie świadczeń rzeczowych,
- przemysł i handel⁴⁴.

W latach 1946–1947 do wspomnianych zagadnień dodano:

- napady rabunkowe i terrorystyczne z bronią w ręku (od stycznia 1946 r.)⁴⁵,
- działalność partii politycznych (od kwietnia 1946 r.)⁴⁶,
- współpraca PUBP z MO i władzami administracyjnymi (od maja 1946 r.)⁴⁷,
- stan aprowizacyjno-gospodarczy (od czerwca 1946 r.)⁴⁸,
- działalność organizacji młodzieżowych (od sierpnia 1946 r.)⁴⁹,
- „charakterystyka terenu po linii: nauczycielstwa, administracji, duchowieństwa i sekt” (od października 1946 r.)⁵⁰,

⁴² *Ibidem*.

⁴³ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport: Organizacja AK, 22 III 1945 r., k. 1

⁴⁴ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport sprawozdawczy kierownika PUBP w Jaśle Tadeusza Masteja za okres od 7 do 17 XI 1945 r., 17 XI 1945 r., k. 5–6.

⁴⁵ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport kierownika PUBP w Jaśle za okres od 27 XII 1945 do 7 I 1946, 7 I 1946 r., k. 7–8.

⁴⁶ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Sprawozdanie dziesięciodniowe V Wydziału w Jaśle od 25 III do 5 IV 1946, 5 IV 1946 r., k. 37.

⁴⁷ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport dekadowy szefa PUBP w Jaśle za okres od 17 do 23 V 1946, 27 VI 1946 r. [*sic!*], k. 43.

⁴⁸ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport dekadowy szefa PUBP w Jaśle Tadeusza Masteja za okres od 17 do 27 VI 1946, 27 VI 1946 r., k. 48.

⁴⁹ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Sprawozdanie dziesięciodniowe referenta politycznego w Jaśle od 25 VII do 4 VIII 1946, 4 VIII 1946 r., k. 67.

⁵⁰ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport okresowy, 11 X 1946 r., k. 88–89.

- „charakterystyka terenu po linii: szkolnictwa średniego, nauczycielstwa, klubu sportowego »Naprzód«” (od stycznia 1947 r.)⁵¹,
- „charakterystyka terenu po linii straży pożarnej” (od sierpnia 1947 r.)⁵²;
- „charakterystyka terenu po linii ZHP” (od września 1947 r.)⁵³,
- „charakterystyka terenu po linii: rad narodowych, PCK, PUR [Państwowego Urzędu Repatriacyjnego]” (od października 1947 r.)⁵⁴.

Od stycznia 1948 r. zrezygnowano z podziału sprawozdań na coraz bardziej szczegółowe zagadnienia, powracając do omówień bardziej kompleksowych. Od tej pory w raportach okresowych figurowały następujące działy:

- ogólna sytuacja polityczna,
- walka z obcym wywiadem,
- sytuacja polityczno-gospodarcza,
- działalność nielegalnych organizacji,
- działalność band,
- stan aresztowanych,
- uwagi o współpracy z organami bezpieczeństwa (MO, ORMÓ, KBW),
- uwagi o współpracy z innymi urzędami (głównie Starostwem Powiatowym, Komitetem Powiatowym PPR)⁵⁵.

Do raportów okresowych dołączano niekiedy wykazy stanu zatrudnienia pracowników, sieci agenturalno-informacyjnej, zatrzymanych oraz różnorodne załączniki⁵⁶. Typowe sprawozdanie okresowe z lat 1945–1947 nie przekraczało najczęściej dwóch-trzech stron, choć zdarzały się raporty ponadpięciostronicowe.

Ze szczególnie istotnych wydarzeń sporządzano w trybie pilnym tzw. raporty specjalne. Zazwyczaj dotyczyły większych akcji zbrojnego podziemia, ucieczek znacznych grup dezertów, odnalezienia składów broni itp.⁵⁷ Liczyły one do dwóch stron maszynopisu.

⁵¹ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Sprawozdanie „po linii” Sekcji VI, styczeń 1947 r., k. 114.

⁵² AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport okresowy Referatu V PUBP w Jaśle za okres od 23 VII do 10 VIII 1947 r., 11 VIII 1947 r., k. 171.

⁵³ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport okresowy Referatu V PUBP w Jaśle za okres od 11 do 22 IX 1947, 23 IX 1947 r., k. 187–189.

⁵⁴ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947; Raport okresowy kierownika Referatu V PUBP w Jaśle, 23 X 1947 r., k. 195–199.

⁵⁵ AIPN Rz, 04/159, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z 1948 r., Raport dekadowy szefa PUBP w Jaśle za okres od 20 do 30 I 1948, 30 I 1948 r., k. 7–9.

⁵⁶ Zob. np. AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport „operacyjny” kierownika PUBP w Jaśle Aleksandra Nawracaja za okres od 17 do 27 I 1946, 27 I 1946 r., k. 11–12; Raport „operacyjny” kierownika PUBP w Jaśle Tadeusza Masteja za okres od 27 II do 7 III 1946, 7 III 1946 r., k. 19–20; Raport sprawozdawczy szefa PUBP w Jaśle Stanisława Żyłki za okres od 1 do 15 VIII 1946, 15 VIII 1946 r., k. 61–63; Raport dekadowy (dziesięciodniowy) szefa PUBP w Jaśle Aleksandra Nawracaja za okres od 7 do 17 X 1946, 17 X 1946 r., k. 83–85.

⁵⁷ Zob. np. AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport specjalny, 12 III 1946 r., k. 25; Raport specjalny, 12 VI 1946., k. 39; Raport specjalny, 29 VI 1946 r., k. 51; Raport specjalny, 4 VII 1947 r., k. 145–146.

Współpraca jasielskiego PUBP z innymi jednostkami Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego, Milicją Obywatelską, sowieckimi komendanturami wojennymi oraz władzami powiatu

Poza podległością operacyjno-kadrową współpraca z wojewódzkimi urzędami bezpieczeństwa publicznego w Krakowie i Rzeszowie przybierała niekiedy – zwłaszcza w pierwszym okresie działalności PUBP w Jaśle – formy bardziej bezpośrednie. Najczęstszą z nich stanowiło współdziałanie z – wysyłanymi do poszczególnych powiatów – grupami operacyjnymi WUBP, tworzonymi głównie w celu zwalczania antykomunistycznego podziemia zbrojnego.

Brak regulacji dotyczących jednoznacznego zdefiniowania ich zależności w stosunku do lokalnych struktur bezpieczeństwa był wszelako przyczyną nieustannych konfliktów kompetencyjnych. Przykładem jest sprawozdanie kierownika PUBP w Jaśle chor. Józefa Kucharskiego z 9 czerwca 1945 r.:

„W czasie nieobecności szefa bezpieczeństwa w Jaśle, dn. 1 VI br. przybyła Grupa Operacyjna MO z Krakowa⁵⁸ pod dowództwem kapitana z woj[ewódzkiego] bezpieczeństwa.

Dnia 2 VI w porozumieniu z komendantem wojennym i doradcami sowieckimi grupa wyruszyła wieczorem na obławę do trzech gromad w tut[ejszym] powiecie. Bez porozumienia się z kierownikiem tut[ejszego] bezpieczeństwa, oddział aresztował ludzi [...], którzy nie byli wcale na liście bandytów [...]; po przesłuchaniu w UB w Jaśle zwolniono wszystkich i mienie ich [...] zwrócono właścicielom.

Jednak po kilku dniach ludność napływała do kierownika bezp[ieczeństwa] z zażaleniami, że zarekwirowano i przywłaszczono całą masę części garderoby, rozmaitych innych rzeczy⁵⁹.

Konsekwencje wspomnianych działań były nader poważne, o czym świadczy kolejny fragment przytoczonego raportu: „Opinia bezpieczeństwa publicznego w Jaśle w powiecie do tego czasu była dobra. Ludność miała zaufanie i szczerze z każdą sprawą zwracała się do kierownika. Jednak po przemarszu grupy z Krakowa nasze bezpieczeństwo straciło wiele na wartości w oczach ludzkich. [...] W parze ze świeżo urobioną opinią tut[ejszego] bezpieczeństwa idzie utrudnienie pracy w terenie i wiele innych spraw, w których pomagała nam rzeczywiście ludność cywilna⁶⁰.”

Rezultatem pochopnych akcji, wykorzystywanych zapewne propagandowo przez podziemie niepodległościowe, były narastające trudności z naborem nowych pracow-

⁵⁸ Faktycznie była to Grupa Operacyjna WUBP z Krakowa, przybyła 2 VI 1945 r. w celu zlikwidowania „Obozowych Drużyn Bojowych” Stronnictwa Narodowego, dowodzonych przez Romana Myśliwca „Wrzosa”.

⁵⁹ AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport w związku z pobytem Grupy Operacyjnej z Krakowa w pow. jasielskim, 9 VI 1945 r., k. 256.

⁶⁰ *Ibidem*.

ników⁶¹. Już w maju zastępca szefa jasielskiego PUBP Tadeusz Folta napisał, iż: „reakcjonisci starają odbić od nas młodzież, propagując jakoby wojska polskie miały być użyte do wojny przeciw Japonii”⁶².

Jedną z pierwszych wzmianek dotyczących Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Jaśle zamieszczono w raporcie z 22 marca 1945 r. Wynika z niej, iż ówczesne kadry milicyjne nie cieszyły się zaufaniem funkcjonariuszy miejscowego PUBP: „Zastrzeżenia mamy co do Milicji Ob[ywatelskiej]. Brak wykształcenia fachowego i politycznego ciągnie za sobą rozmaite nadużycia, które zostają natychmiast wykrywane przez UB”⁶³.

Główną przyczyną braku zaufania bezpieczeniaków do milicjantów było jednak przenikanie do MO byłych żołnierzy Armii Krajowej: „AK-owcy wstępują w szeregi Milicji Ob[ywatelskiej], angażują się do urzędów państwowych, lecz są oni przez funkcjonariuszy UB śledzeni i kontrolowani”⁶⁴.

W późniejszym okresie współpraca PUBP z MO stała się częstsza, zwłaszcza w zakresie zwalczania ukraińskiego podziemia, jednak pewna doza nieufności utrzymywała się nadal⁶⁵. Dopiero od 1948 r. relacje pomiędzy wspomnianymi służbami przybrały charakter permanentny i ścisły, o czym świadczy raport ówczesnego szefa PUBP w Jaśle chor. Antoniego Cebuli⁶⁶: „Współpraca Urzędu Bezp[iecieństwa] z MO wyraża się w tym, że MO powiadamia o wszystkich wydarzeniach na terenie powiatu, a przy ważniejszych wydarzeniach, jak pożary, rabunki na spółdzielnie i inne, jest prowadzone wspólne śledztwo. Praca ogólnie uzgodniona jest z MO, tak że MO nie wykonuje żadnej ważniejszej pracy bez porozumienia z urzędem”⁶⁷.

Znacznie gorsze były relacje PUBP ze stacjonującymi na terenie powiatu różnorodnymi formacjami Armii Czerwonej. W pierwszych miesiącach 1945 r. wojska te stanowiły poważne źródło destabilizacji w całym regionie. Brak dyscypliny i częste

⁶¹ AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport dziesięciodniowy, 19 VI 1945 r., k. 261.

⁶² AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport „operatywny” referenta Sekcji II Tadeusza Foltę za okres od 15 do 20 V 1945, 22 V 1945 r., k. 239.

⁶³ AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport: Sytuacja polityczna, 25 III 1945 r., k. 236.

⁶⁴ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Raport: Organizacja AK, 22 III 1945 r., k. 1.

⁶⁵ AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport dziesięciodniowy, 30 VI 1945 r., k. 266.

⁶⁶ Antoni Cebula „Świerk”, ur. 16 II 1911 r. w Majdanie Królewskim, pow. Kolbuszowa. Ostatni stopień – mjr. Przebieg służby: żołnierz Batalionów Chłopskich – ok. 1941 r., st. wywiadowca PUBP w Kolbuszowej – od 1 I 1945 r., sekretarz PUBP w Brzozowie – od 29 V 1945 r., zastępca szefa PUBP w Brzozowie – od 28 VIII 1945 r., szef PUBP w Sanoku – od 1 I 1946 r., szef PUBP w Jaśle – od 1 VI 1948 r., słuchacz sześciomiesięcznego kursu dla kadry kierowniczej MBP – od 16 IV 1951 r., inspektor w kierownictwie WUBP w Poznaniu – od 1 XI 1951 r., inspektor w kierownictwie WUdsBP w Koszalinie – od 1 XII 1954 r., st. inspektor w kierownictwie WUdsBP w Koszalinie – od 1 IV 1955 r., II zastępca komendanta ds. bezpieczeństwa KW MO w Koszalinie – od 10 X 1957 r. Zwolniony ze służby 30 IV 1961 r. (*Twarze bezpieki w Polsce południowo-wschodniej...*, s. 51, 53, 59, 118; *Aparat Bezpieczeństwa w Polsce...*, s. 392, 395, 403; Z. Nawrocki, *Zamiast wolności...*, s. 121–122).

⁶⁷ AIPN Rz, 04/159, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z 1948 r., Raport dekadowy szefa PUBP w Jaśle por. Antoniego Cebuli do szefa WUBP w Rzeszowie, 25 X 1948 r., k. 244.

przypadki pijaństwa, zwłaszcza wśród szeregowych żołnierzy, przyczyniały się do narastania fali przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, a zwłaszcza przeciwko mieniu. Nie były w stanie zapanować nad nimi nawet słynące z surowości organy NKWD⁶⁸.

Zmiennie układały się także kontakty ze stacjonującą od 20 stycznia 1945 r. na terenie odbudowywanej rafinerii w Niegłowicach sowiecką komendanturą wojenną⁶⁹. W obszernym sprawozdaniu z 30 czerwca 1945 r. nadmieniono: „Współpraca z komendantem wojennym za majora Suworowa była solidna, natomiast z obecnym majorem Lebidiewem współpraca jest bardzo trudna. Twierdzi, że kierownik urzędu nie podlega nikomu innemu [...], tylko komendantowi garnizonu, tzn. jemu samemu.

Wolno mu, jak twierdzi, zażądać o każdej porze dnia i nocy każdą ilość pracowników UB, nie mówiąc nawet kierownikowi, dokąd jadą i po co! W stanie nietrzeźwym wpada do urzędu, rości sobie pretensje do auta, które jest własnością UB, a w tej chwili jest w gruntownym remoncie. Ogólnie mówiąc, współpraca, zamiast dawać jakąkolwiek wspólnotę, rwie się, utrudnia i zniechęca do pracy⁷⁰. Sytuacja taka trwała do wycofania jednostek sowieckich z powiatu jasielskiego we wrześniu 1945 r.⁷¹

Bardzo dobre były natomiast relacje PUBP z władzami powiatu. W końcu czerwca 1945 r. ówczesny kierownik PUBP w Jaśle chor. Józef Kucharski raportował: „Współpraca ze Starostwem Powiatowym, Radą Narodową, stronnictwami demokratycznymi – jest wzorowa. Na każde zebranie jest proszony kierownik UB i na każdym jest obecny⁷².

W kolejnych latach PUBP w Jaśle zdecydowanie nasilił akcję sprawdzania kadr miejscowych organów władzy (zwłaszcza w latach 1947–1948), co niejednokrotnie skutkowało zwolnieniami urzędników niedostatecznie okazujących poparcie dla nowego ustroju⁷³.

Wnioski

Sprawozdania Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Jaśle z lat 1945–1948 są jednym z najistotniejszych źródeł historycznych dokumentujących tragizm wydarzeń związanych z tworzeniem zorganizowanego systemu represji i terroru w powiecie jasielskim.

⁶⁸ AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Sprawozdanie, 16 IV 1945 r., k. 237.

⁶⁹ *Z dziejów Rafinerii Nafty w Jaśle-Niegłowicach*, Jasło 1974, s. 33; G. Ostasz, *Okręg Rzeszowski Zrzeszenia...*, s. 675.

⁷⁰ AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport dziesięciodniowy, 30 VI 1945 r., k. 266.

⁷¹ Według raportu WiN komendant wojskowy mjr Lebidiew i jego zastępca por. Tiapkin mieli przebywać w Jaśle co najmniej do lata 1946 r. (G. Ostasz, *Okręg Rzeszowski Zrzeszenia...*, s. 678).

⁷² AIPN Rz, 04/168, PUBP w Jaśle – Sprawy różne, Raport dziesięciodniowy, 30 VI 1945 r., k. 266.

⁷³ AIPN Rz, 04/158, Sprawozdania z pracy PUBP w Jaśle z lat 1945–1947, Sprawozdanie „po linii” Sekcji III Referatu V, b.d., k. 111.

Struktura, kadry oraz baza agenturalno-logistyczna PUBP w Jaśle...

W analizowanym okresie powiatowe urzędy bezpieczeństwa publicznego stanowiły najniższe ogniwo rozbudowanego systemu zniewolenia społecznego. Ich szczególna pozycja wynikała z możliwości dowolnego stosowania najbardziej brutalnych form represji, faktycznego funkcjonowania ponad prawem, a także nader szerokich uprawnień do gromadzenia informacji o każdej dziedzinie działalności państwa, jak również prywatnym życiu obywateli.

Jak wynika z analizy struktury organizacyjnej jasielskiego PUBP, zakres owych uprawnień był nieporównywalny z kompetencjami jakichkolwiek innych urzędów czy instytucji. Poza nieformalnym wpływem na obsadę kierowniczych stanowisk w administracji i gospodarce obejmował nawet faktyczne władztwo nad wymiarem sprawiedliwości oraz instytucjami odpowiedzialnymi za przeprowadzanie wyborów (sądy i komisje wyborcze pełniły wówczas funkcje czysto tytularne).

Nieustanne próby rozszerzania kontroli nad życiem społecznym doprowadziły ostatecznie do kreowania rzeczywistości w stopniu znanym jedynie z czasów niemieckiej okupacji. Arbitralność w zakresie stosowania represji była bowiem analogiczna. Niepokornych – niezależnie od stopnia winy – urząd mógł bezkarnie więzić bądź zabić, złamanych – uwolnić, zbrodniarzy natomiast – w zamian za współpracę – skutecznie chronić przed odpowiedzialnością karną.

Brak wszelkich zasad przejawiał się zwłaszcza w stosowaniu brutalnych metod przesłuchań zatrzymanych oraz – częściowo – sposobach werbunku agentury, będącej podstawowym narzędziem kontroli społecznej i wszechwładzy aparatu bezpieczeństwa. Obiektami działań werbunkowych stawali się bowiem najczęściej ludzie, którzy uprzednio aktywnie walczyli z reżimem komunistycznym.

Raporty PUBP w Jaśle ujawniają, iż nawet lojalne organy nowej władzy były traktowane przez ówczesną policję polityczną nieufnie. Typowym przykładem urzędniczej paranoi był początkowo nader podejrzliwy stosunek do struktur Milicji Obywatelskiej. Wbrew propagandowym sloganom jeszcze gorzej – choć w tym przypadku nie z winy UB – układała się współpraca z sowieckimi jednostkami wojskowymi, przebywającymi w powiecie jasielskim od stycznia do września 1945 r.

ANEKS

Tabela 3. Kadra kierownicza PUBP w Jaśle w okresie od stycznia 1945 do grudnia 1948 r.

Imię i nazwisko	Okres pełnienia funkcji	Uwagi
kierownicy Grupy Operacyjnej WUBP w Krakowie (na powiat Jasło)/szefowie PUBP w Jaśle		
Józef Kucharski	18 I 1945 – 24 IX 1945	
Tadeusz Mastej	p.o. 1 XI 1945 – VIII 1946	rozkaz personalny z 29 XI 1945
Stanisław Żyłka	IX 1946 – XII 1946	
Grzegorz Bek	p.o. XII 1946 – 15 II 1947	
Władysław Pawiak	p.o. 15 II 1947 – 30 VI 1947	
Grzegorz Bek	p.o. 1 VII 1947 – 31 V 1948	
Antoni Cebula	1 VI 1948 – 15 IV 1951	
zastępcy szefów PUBP w Jaśle		
Tadeusz Folta	p.o. 1 III 1945 – 24 IX 1945	rozkaz personalny z 10 X 1945
Aleksander Nawracaj	24 IX 1945 – 19 VII 1947	
Władysław Pawiak	p.o. 15 II 1947 – 30 VI 1947	
Grzegorz Bek	p.o. 1 VII 1947 – 31 V 1948	
Czesław Klepacki	p.o. 1 VII 1947 – 28 II 1949	
zidentyfikowani szefowie pionów organizacyjnych PUBP w Jaśle		
Kazimierz Krzanowski	(co najmniej w VI 1945)	kierownik Sekcji I
Stanisław Pyznar	b.d. – pocz. IX 1946	kierownik Referatu I
Józef Próchnicki	pocz. IX 1946 – 1 VI 1948	kierownik Referatu I
Stanisław Kluska	1 VI 1948 – 15 VIII 1948	kierownik Referatu I
Jan Nowosielski	15 VIII 1948 – b.d.	kierownik Referatu I
Tadeusz Folta	1 III – 24 IX 1945	kierownik Sekcji II
Marian Wójcik	24 IX 1945 – 15 VII 1946	kierownik Sekcji II
Adam Zdziarski	1 VI 1945 – 30 VII 1946	kierownik Sekcji do Walki z Bandytyzmem, kierownik Referatu III

Struktura, kadry oraz baza agenturalno-logistyczna PUBP w Jaśle...

Julian Reczek	b.d. – 30 IX 1947	kierownik Referatu III
Stanisław Grębowiec	1 X 1947 – (co najmniej do kwietnia 1948)	kierownik Referatu III
Władysław Kawa	1 X 1947 – 17 IV 1948	kierownik Referatu IV
Bolesław Mastej	(co najmniej w czerwcu 1945)	kierownik Sekcji V
Wincenty Łukowicz	20 IV 1947 – 30 IX 1947	kierownik Referatu V
Tadeusz Turek	1 X 1947 – (co najmniej do stycznia 1948)	kierownik Referatu V
Ludwik Walczyk	VIII 1948 – b.d.	kierownik Referatu V
Jan Dziadosz	14 VIII 1945 – 18 IX 1946	kierownik Sekcji VI
Ryszard Krzyszkowski	marzec 1945 – 31 III 1946	st. referent
Zenon Potępa	1 II 1945 – 17 X 1945	st. oficer śledczy
Kazimierz Krzanowski	18 X 1945 – 30 IX 1947	st. referent śledczy
Florian Mederer	1 I 1948 – 1 VI 1948	st. oficer śledczy
Bolesław Mastej	1 V 1945 – 31 VII 1945	komendant urzędu
Tadeusz Kosiba	1 VIII 1945 – 20 VII 1947	komendant urzędu
Jan Majcher	20 VII 1947 – 30 IX 1947	komendant urzędu
Julian Blezień	1 X 1947 – 17 II 1948	st. referent Placówki Ekspozytury Kolejowej

Spis szeregowych pracowników PUBP w Jaśle w latach 1945–1948 według stanowisk

1. Sekretarze i sekretarki: Adam Nawracaj, Aleksander Nawracaj, Andrzej Nawracaj, Stanisław Polak, Wanda Zawisza

2. Referenci i młodsi referenci: Czesław Bielenda, Julian Blezień, Stefan Buchaj, Bronisław Cetnar, Eugeniusz Dziadosz, Jan Dziadosz, Stanisław Gaworowski, Aleksandra Gondek, Stanisław Grębowiec, Andrzej Guzek, Władysław Kania, Władysław Kawa, Stanisław Klęba, Stanisław Kluska, Edward Kosiba, Kazimierz Kosiba, Tadeusz Kosiba, Józef Kruszyna, Kazimierz Krzanowski, Tadeusz Krzanowski, Ryszard Krzyszkowski, Józef Kuźniar, Grzegorz Kwilarz, Wincenty Łukowicz, Kazimierz Maczuga, Jan Majcher, Stanisław Markiewicz, Piotr Mastej, Stanisław Mierzwa, Józef Misiołek, Jan Motkowicz, Edward Mrocza, Bronisław Naparła, Jan Nowosielski, Mieczysław Pasierb, Franciszek Piekarczyk, Stanisław Pięta, Stefan Pilawski, Eugeniusz Polak, Zenon Potępa, Józef Próchnicki, Stanisław Pyznar, Kazimierz Rak, Antoni Reczek, Julian Reczek, Tadeusz Reczek, Eugeniusz Rozpara, Władysław Sepioł,

Struktury

Bronisław Socha, Stefan Stochaj, Władysława Syzdek, Tadeusz Turek, Ludwik Walczyk, Leon Wanat, Jan Wierdak, Jan Wietecha, Kazimierz Wojciechowski, Marian Wójcik, Antoni Zborowski, Adam Zdziarski, Edward Zięba, Jan Żuraw

3. Wywiadowcy: Tadeusz Fołta, Zenon Potępa, Eugeniusz Wierdak, Jan Wierdak

4. Śledczy: Piotr Karas, Florian Mederer, Jan Nowosielski, Zenon Potępa, Eugeniusz Rozpara

5. Wartownicy: Józef Belniak, Ludwik Belniak, Julian Blezień, Bronisław Brygiel, Bronisław Cetnar, Jan Czarny, Stefan Czekański, Eugeniusz Dziadosz, Tadeusz Dziobak, Alfons Filar, Jan Filar, Adam Florek, Henryk Foksowicz, Józef Grzywacz, Stanisław Gut, Mieczysław Janusz, Edward Jasicki, Władysław Kania, Bolesław Kasprzyk, Władysław Kawa, Kazimierz Kosiba, Franciszek Krakos, Kazimierz Kuchta, Władysław Marchewka, Stanisław Markiewicz, Józef Mastej, Stanisław Maziarz, Józef Misiółek, Piotr Mastej, Andrzej Nawracaj, Jan Nowosielski, Franciszek Pięta, Stanisław Pięta, Wojciech Pięta, Eugeniusz Polak, Jan Pruchnik, Tadeusz Przysławski, Kazimierz Rak, Leon Sarna, Roman Sarniak, Władysław Sepioł, Sylwester Setlak, Stanisław Stygar, Jan Wietecha, Jan Witek, Władysław Wojdyła, Julian Zagórski, Władysław Zagórski, Antoni Zborowski, Stanisław Zoch, Józef Zych, Jan Żuraw

6. Kurier poczty specjalnej: Józef Mastej

7. Maszynistki i pomocnicy biurów: Michalina Byczek, Stanisława Filar, Aleksandra Gondek, Józefa Kawalec, Wincenty Łukowicz, Natalia Niemiec, Aniela Pawęska, Władysława Syzdek, Maria Wyderka

8. Intendenci: Stefan Czerwiński, Jan Majcher, Andrzej Nawracaj, Aniela Pawęska, Helena Włodyka

9. Kierowcy, gońcy, woźnice: Tadeusz Bania, Władysław Drązek, Władysław Farryj, Michał Fortuna, Mieczysław Gadzała, Edmund Marszałek, Alojzy Zdebel

10. Kucharze, kelnerki, sprzątaczk: Franciszka Baralicka, Kazimierz Barzyk, Maria Juszczyk, Teofila Trznadel, Józefa Wanat

11. Lekarz: Zbigniew Przybyszowski